

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים ז' - ט'

בפרקים ז'-ט', נמצאת סדרת נבואות המלווה את המלך אחז העומד בצומת דרכים היסטורי לנוכח ההתעצמות האשורית.

פרק ז'

פרק ז' נפתח בשני פסוקי הקדמה, והרקע הרחב למפגש הדרמטי בין אחז לישעיהו מסופר במל"ב ט"ז ודה"ב כ"ו. אל מול ההתעצמות האשורית כורתת ממלכת אפרים, ומלכה פקח בן רמליהו, ברית עם האויב הגדול משכבר, רצין מלך ארם. שניהם מנסים להקים ברית אנטי אשורית ולצרף אליה את אחז, ואם לא ירצה להצטרף, להחליפו במלך אחר. התיאור בדה"ב מעיד על תבוסה של יהודה בקרבות כנגד ישראל וארם, המסבירה את פחדו הגדול של המלך. אחז צריך לבחור האם להצטרף לברית אנטי אשורית, או לפנות לעזרת אשור וכך לתת למעצמה דריסת רגל מדינית, תרבותית ודתית ביהודה. "השמר והשקט" אומר ישעיהו לאחז. הנביא מתנגד להצטרפות לברית הארמית אפרימית, אך גם לפניה לאשור. הכניעה לאשור משמעותה חוסר אמונה בה' והיא משגה פוליטי חמור. למרות הוראות הנביא פונה אחז המבוהל לעזרת האשורים (מל"ב ט"ז, ט"ז), שיצילו אותו מיד אויביו, ובסוף פרק ז' מסביר לו הנביא שאכן הוא יוושע מאויביו הנוכחיים - ארם ואפרים, אך האשורים יכנסו אל הארץ, ישלטו בה ויביאו אותה אל סף חורבן. הפרק מלווה את האירועים ביהודה: רקע ופירוט ההתקפה על בית דוד (א-ב); נבואה ראשונה, בתקווה שאחז ישמע בקול הנביא וימנע מפעולות נמהרות. אחז כנראה מסרב (ג-ט); בעקבות סירובו של אחז מציע לנו הנביא הזדמנות נוספת ומציע לו אות, אחז מסרב, הפעם במפורש (י-יב); בעקבות סירובו של המלך, מנבא הנביא נבואה שפורענות וישועה משמשות בה בערבוביה, ישועה מהמתקפה של ישראל וארם, עם פורענות מאשור (יג-כה).

1 מהי הסיטואציה המדינית מולה עומד אחז, כיצד מסביר אותה ישעיהו, ומה הוא מורה לאחז לעשות?

2 בפס' י פונה ה' שנית אל אחז, ומציע לו אות. נסו לשער מדוע מציע הנביא אות, ומדוע דוחה המלך את ההצעה? שימו לב לתשובתו המתחסדת של המלך והשוו אותה לדברים ו', טז.

3 מהו האות שמציע הנביא לאחז למרות סרובו? עיינו בדברי המלבי"ם לפס' יד: "לכן יתן ה' הוא (מעצמו) לכם אות" הנה האות הזה לא היה בו איזה פלא ושינוי טבע, רק רוצה לומר אות וסימן, כמו (דברים ו', ח) "וקשרתם לאות על ידך" שעל ידי שצוה לקרא שם הילד עמנו אל זה היה אות וסימן שיזכרו כי ה' עמנו. וכן יתר האותות שנתן כמו קריאת הילד מהר שלל חש בז, וכתובת המגלה (לקמן ח) היה רק סימן לבד. והמפרשים שבקשו למצוא באות הזה שינוי טבע טרחו בחנם, כי באמת במה שיגיד הנביא אחרית דבר מראשית ובא הדבר אשר דבר בשם ה' הוא האות האמתי לאמתת נבואתו..."

פרק ח'

לאחר סירובו של אחז לשמוע בקול הנביא מופיעות בפרק ח' נבואות קצרות, חלקן קשות להבנה, המתארות את אזהרותיו של הנביא ליהודה לקראת השנים הקשות של השלטון האשורי. ההשתלטות האשורית מתוארת בארבעה דימויים: כצבא של דבורים הפושט על הארץ ונמצא בכל מקום (ז', יח-יט), כתער המגלח את תפארת זקנים ושערם של יושבי הארץ (ז', כ), כנהר גדול השוטף את כל הארץ (ח', ז) וכנשר שכנפיו פרושות על פני הארץ (ח', ח). בין הנבואות מופיע בן נוסף, מהר שלל חש בז, שבאמצעות שמו והמעשה הסמלי המתלווה אליו, מנבא ישעיהו שוב את חורבן הקרוב של דמשק ושומרון (ח', א-ד). לאחר מכן מופיעה תוכחה, המיועדת כנראה לאלו מתוך יהודה שתמכו בהצטרפות לברית הארמית - אפרימית. מפסוק ט ואילך מופיעות נבואות קצרות שרבו הפירושים עליהן.

4 ארבעה בנים מלווים את פרקים ז'-ט: שאר ישוב, עמנואל, מהר שלל חש בז והבן הרביעי, בפרק ט: פלא יועץ אל גיבור אביעד שר שלום. עקבו אחר אזכורי הבנים לאורך היחידה ונסו להבין מהי המשמעות הנוספת שהם נותנים לדברי הנביא.

5 בפסוקים טז-יח מתאר הנביא את חייו בשנות החושך של שלטון אחז. עיינו במדרש, מהי המשמעות שהוא נותן לתפקידם של הבנים והתלמידים המופיעים לאורך הפרק. **בראשית רבה (וילנא) פרשה מב: ...** ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא, אמר ישעיהו "וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב" אין לך שעה קשה כאותה שעה שכתב בה (דברים ל"א) "ואנכי הסתר אסתיר פני בעת ההיא" ומאותה שעה קויתי לו שאמר "כי לא תשכח מפי זרעו". ומה הועיל לו "הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים" וכי ילדיו היו? והלא תלמידיו היו. אלא מלמד שהיו חביבים עליו כבניו וכיון שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות התחילו צווחים ווי, ויהי בימי אחז, ...

פרק ט', א-ו

בראש הפרק עובר הנביא לראשונה אל אור הישועה הגדול שבא לאחר חשכת הכיבוש האשורי, והוא מתאר את השמחה העצומה כשמחת קציר, שמזכירה לו את ניצחונו המופלא של גדעון השופט מחושך מדין - "יום מדין". בחלקה השני של הפסקה מתוארת מלכותו המיוחדת של מלך מבית דוד, שיקום כתחליף לשלטון האשורי. יתכן שנבואה זו נאמרה על רקע מותם של תגלת פלאסר ואחז, והשמחה הגדולה היא שמחת המלכתו של חזקיהו.

6 א) עיקבו אחר מאפייני הישועה בפסוקים א-ד ועימדו על אופיה המשתקף מהם. ב) נבואתנו חותמת במילים: 'קִנְאֵת ה' צָבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת'. חתימה זו מופיעה גם בנבואת ישעיהו במל"ב י"ט, לא. עיינו בהקשרה שם ועימדו על תרומתה להבנת הישועה בנבואתנו.

7 א) עימדו על הניגוד בין שני חלקי הפסקה המתבטא במילה 'שכמו' [ג, ה]. מה משמעות ניגוד זה?

ב) היסוד הניצחי מודגש כמה פעמים בתיאור המלוכה [למרבה, אין קץ, מעתה ועד עולם]. במה תלויה נצחיות זו ומדוע? ראו גם שמו"ב ח', טו, וירמיהו כ"ב, א-ה.

...היה זה תפקידו של ישעיהו (ח', טז - ט', א) לנצור את תעודת הייעוד ולחתום תורה רק בלימודי ה': "צור תעודה חתום תורה בלמודי". והוא ראה כחובתו להעמיד את עצמו בניגוד לאובות ולידעונים. כי הוא ובניו ותלמידיו ניתנו לאותות ולמופתים בישראל מעם ה' צבאות השוכן בהר ציון; ואילו האובות והידעונים רק "מצפצפים ומהגים": דיבורם חסר בהירות, והשומע חייב לנחש את הגיונם. כדרך העמים הם דורשים "בעד החיים אל - המתים". והרי הוא מעיד "לתורה ולתעודה" - למען התורה ולמען תעודת ייעודיה: גם האובות והידעונים "יאמרו כדבר הזה": גם דברם לובש צורה של דבר ה'; אך הוא דבר "אשר אין - לו שחר": הוא יליד אופל, אור האמת לא נגה עליו, ואור בוקר של קיום לא יזרח עליו. לתקופה קצרה הוא מביא אשליה בלב האנושות הסובלת; אך זו מתאכזבת מהר - "וקלל במלכו ובאלהיו" - "ופנה למעלה": היא מבקשת בשורה נעלה יותר - ולא תמצא. ואילו "העם" שדבר ה' בפיו אמת, הולך תמיד מאפילה לאורה: "ההולכים בחשך ראו אור גדול, יושבי בארץ צלמות אור נגה עליהם". (רש"ר הירש ויקרא פרק כ')

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לישיעיהו פרקים ז'-ט'

- פרק ז' (ד) **מְשִׁנֵי זָנוּבוֹת הָאוֹדִים הַעֲשִׂיִּים הָאֵלֶּה:** המלכים נדמים כלפיד, אולם למעשה הם זנובות. האוד לא יכול להבעיר אש אלא מפזר עשן רב ומיד כבה. מקור האש אינו במדורה אלא בחרי אף.
- (ו) **וְנִקְצְנָה:** נביא עליה קץ כממלכה עצמאית.
- (ח) **כִּי רֹאשׁ אַרְם דְּמִשְׁק וְרֹאשׁ דְּמִשְׁק רְצִין וּבְעוֹד שְׁשִׁים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה יַחַת אֶפְרַיִם מַעַם:** הנביא מתאר את נפילתן הקרובה של ישראל וארם. את המספר שישים וחמש קשה להבין כפשוטו, עיינו במפרשים השונים.
- (ט) **אִם לֹא תֵאֱמִינוּ כִּי לֹא תֵאֱמִנוּ:** העונש יבוא על חוסר אמונה. אם לא תאמינו, לא יהיה לכם משען ומבטח.
- (טו) **חֲמָאָה וּדְבִשׁ יֵאָכֵל לְדַעְתּוֹ מֵאוֹס בְּנֶעַ וּבְחֹר בְּטוֹב:** החמאה והדבש בפסוק זה הנם מאכלים קלים ומתאימים לתינוק, בהמשך הם מסמלים את חורבן החקלאות.
- (יח) **לְזָנוּב אֲשֶׁר בְּקֶצֶה יְאִרִי מִצְרַיִם וּלְדַבּוּרָה אֲשֶׁר בְּאַרְץ אֲשׁוּר:** צבא רב כזבובים וחיל גיבורים עוקץ כדבורים.
- (יט) **וּבָאוּ וְנָחוּ כֻלָּם בְּנַחְלֵי הַבְּתוֹת וּבְנִקְיֵי הַסְּלָעִים וּבְכָל הַנְּעֻצִים וּבְכָל הַנְּהַלְלִים:** נחילים של דבורים וזבובים, בכל מקום ופינה, על כל שיח וקוץ.
- (כ) **בְּיוֹם הַהוּא יִגְלַח אֲדָנִי בְּתַעַר הַשְּׂכִינָה בְּעֵבְרֵי נֶהַר בְּמִלְךְ אֲשׁוּר אֵת הָרֹאשׁ וְשַׁעַר הַרְגָלִים וְגַם אֵת הַזָּקֵן תִּסְפָּה:** מלך אשור הוא התער שנשכר על ידי אחז להתערב בסכסוך בינו לבין פקח ורצין, והוא יגלח את הזקן ושערות הגוף - סמל להשפלה ושיעבוד.
- (כב-כג) **כִּי חֲמָאָה וּדְבִשׁ יֵאָכֵל כָּל הַנוֹתֵר בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:** ... (כד) **בְּחַצִּים וּבְקִשְׁת׃ יָבוֹא שָׁמָּה כִּי שְׁמִיר וְשִׁית תִּהְיֶה כָּל הָאָרֶץ: (כה) ... וְהָיָה לְמִשְׁלַח שׁוֹר וּלְמִרְמֵס שָׁה:** תיאור ייחודי שבו "ארץ זבת חלב ודבש" הופך לתיאור שלילי. נבואת חורבן המתארת את החקלאות האינטנסיבית והמפוארת של יהודה מפנה את מקומה לעזובה. החמאה והדבש הם מאכלו של הנווד, שלוקח עמו את הבהמות שהצליח להשיג ומוצא ביער דבש דבורים. המוני בקר וצאן יסתובבו בהרים עזובים וחופשיים וירמסו את הגפנים. כרמי יהודה יהפכו להיות ליער של קוצים, בו יהלכו ציידים של חיות בר.

פרק ח' (א) קח לך גליון גדול וכתב עליו בחרט אנוש למחר שלל חש בז: גליון הוא לוח שכותבים עליו דברים שיש לפרסמם גלויים לעין כל. הנביא כותב בכתב בני אדם את שמו של בעל הגליון- מהר שלל חש בז.

(ו) **ועו כי מאס העם הזה את מי השלח ההלכים לאט ומשוש את רצין וכן דמליהו:** מאיסת מי השלוח היא ביטוי לחוסר הבטחון בה'. העם נבהל מן המאורעות הדרמטיים ואין בו די אמונה שישועתו תבוא לאיטה.

(ט) **רעו עמים וחתו והאזינו כל מרחקי ארץ התאזרו וחתו:** אזהרה לעמים גם אם תריעו תרועות מלחמה, ותשובו ותתקפו, בכל זאת תשברו לפני יהודה, שה' עמה. כל הקמים על יהודה בסופו של דבר ישברו.

(יא) **כי כה אמר ה' אלי כחזקת היד ויסרני מלכת בדרך העם הזה לאמרו:** הקב"ה מזהיר את הנביא לא להצטרף לדרך העם לאותה קבוצה הרוצה להמליך את בן טבאל.

(יב-יג) **לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר ואת מוראיו לא תיראו ולא תעריצו:** (יג) **את ה' צבאות אתו תקדישו והוא מוראכם והוא מערצכם:** אתם, אנשי יהודה ואחז, אל תתיחסו לקשר של אנשי פקח ואל תפחדו ממנו, אלא רק מהקב"ה.

(יד-טו) **והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש ליושב ירושלם:** (טו) **וכשלוכם רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו:** אם רצין יהיה למקדש בניגוד לצווי של ישעיהו אז כולם יפלו. נושא הפסקה הוא רצין, והוא יהיה למכשול לשני בתי ישראל.

(טז) **צור תעודה חתום תורה בלמדי:** הנביא קושר את העדות- את שרשרת הנבואות העוסקות במשבר המפגש עם אשור בימי אחז, ומוסר אותה לתלמידיו.

(יז-יט) **וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידענים המצפצפים והמהגים הלא עם אל אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים:** (כ) **לתורה ולתעודה אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר:** בשעה של הסתר פנים מבקשים האנשים משמעות אצל האבות והידעונים, הנביא מתרה בהם שאין בזה ממש.

(כא-כב) **ועבר בה נקשה ורעב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה:** (כב) **ואל ארץ יביט והנה צרה וחשכה מעוף צוקה ואפלה מנדחת:** התנהגותו של מיואש שמסתכל מסביב ואינו מוצא שום דבר להיאחז בו, מסעות המלחמה האשוריים פוגעים קשה בכל מה שמסביב.

(כג) **כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבלון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים:** המציקים לעם ישראל אינם מתעפפים, בפעם הראשונה הגלו גלות קטנה- את זבלון ואת נפתלי ובפעם השנייה הגלו גלות גדולה יותר.

פרק ט' (ג) כי את על סבלו ואת מטה שכמו שכב הנגש בו החתת: שליטתם של האשורים בישראל מדומה לשליטת האדם בבהמה באמצעות עול ומקל, וכלים אלה ישברו בידי ה'.

(ד) **כי כל סאון סאן ברעש ושמלה מגוללה בדמים והיתה לשרפה מאכלת אש:** הצבא האשורי האדיר המקים קול רעש גדול ולבוש בגדי צבא מוכתמים בדם, יכלה בידי ה' במגיפה המדומה לשריפה.

(ו) **להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה:** לכוונן לבסס ולחזק את המלכות על אדני משפט וצדק.